

شخصیت‌پردازی در آثار نمایشی آنتوان چخوف

بهرروز حاجی محمدی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد گرگان

۱۳۹۴

شابک	: ۱۲۰۰۰۰ ریال 0-3270-10-964-978
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۱۲۲۴۲
عنوان و نام پدیدآور	: شخصیت‌پردازی در آثار نمایشی آنتوان چخوف
مشخصات نشر	: گرگان: دانشگاه آزاد اسلامی. واحد گرگان، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۹۶ ص.
یادداشت	: فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
سرشناسه	: حاجی محمدی، بهروز، ۱۳۳۶ -
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی. واحد گرگان
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبای مختصر

نام کتاب: شخصیت‌پردازی در آثار نمایشی آنتوان چخوف

نویسنده: بهروز حاجی محمدی

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرگان

چاپ: چاپ افست مکی

نوبت چاپ: اول

تاریخ نشر: ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری

تعداد صفحه: ۹۶ صفحه

قیمت: ۱۲۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۳۲۷۰-۰

امور توزیع و فروش: گرگان، بلوار شهید کلانتری، خیابان دانشگاه، دانشگاه آزاد اسلامی

کدپستی: ۴۹۱۴۷-۳۹۹۷۵ تلفن و نمابر: ۰۱۷-۳۲۲۳۲۲۹۲

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار.....
۱۰	چخوف: رد پای زندگی در آثار او.....
۱۷	باغ آلبالو: طرح و درونمایه.....
۱۹	باغ آلبالو: شخصیت‌پردازی.....
۳۰	ایوانف: طرح و درونمایه.....
۳۲	ایوانف: شخصیت‌پردازی.....
۴۵	مرغ دریایی: طرح و درونمایه.....
۵۱	مرغ دریایی: شخصیت‌پردازی.....
۶۵	دایی وانیا: طرح و درونمایه.....
۷۰	دایی وانیا: شخصیت‌پردازی.....
۸۶	سه خواهر: طرح و درونمایه.....
۸۹	سه خواهر: شخصیت‌پردازی.....
۹۵	منابع.....

پیشگفتار

در آثار آنتوان چخوف، نمایشنامه‌نویس و نویسنده شهیر روسی، شخصیت‌پردازی رابطه‌ی مستقیمی با درونمایه دارد. درونمایه که روح و پیام اثر هنری است، در نمایشنامه‌های آنتوان چخوف، جلوه‌های متفاوت و متغیری دارد. در آثار چخوف، درونمایه حاصل فرآیندی است که از تقابل و تعامل شخصیت‌های نمایشی ایجاد می‌شود. به عنوان مثال، درونمایه‌ای که حاکی از اضمحلال یک نسل و طبقه در یک مقطع تاریخی باشد (مثلاً طبقه مالکین در نمایشنامه باغ آلبالو) الزاماً شخصیت‌هایی رو به اضمحلال را نیز به نمایش می‌گذارد. در واقع چخوف با شخصیت‌پردازی هنرمندانه، تصویر روشنی از شخصیت‌های نمایشی ارائه داده و آنان را در خدمت اهداف درونمایه‌ای اثر خود به کار می‌گیرد. کتاب حاضر، ارتباط شخصیت‌پردازی با درونمایه و نقش قاطع دراماتیک آن در نمایشنامه‌های آنتوان چخوف را نشان می‌دهد.

در مورد آنتوان چخوف، متون انتقادی بسیاری نوشته شده است. بخش عمده‌ی این متون به بررسی کلی آثار و زندگی‌نامه چخوف اختصاص دارد. بخش دیگری نیز، ضمن بررسی درونمایه آثار چخوف به ویژگی‌هایی چون ایجاز، نمادگرایی، و رابطه ساختار و معنا در داستان‌های او اشاراتی داشته‌اند (نگارنده نیز در کتابی با عنوان «آنتوان چخوف: شش داستان و نقد آن»، شش داستان چخوف را نقد و بررسی کرده است). با وجود این تاکنون تحقیق مستقلی در باب ابعاد و تأثیر شخصیت‌پردازی و رابطه‌ی آن با درونمایه‌های نمایشنامه‌های چخوف صورت نگرفته است.

در این کتاب، شخصیت‌های اصلی نمایشی در نمایشنامه‌های ذریط به تفکیک بررسی و تحلیل می‌شوند. نخست، در مقدمه‌ای، طرح و درونمایه نمایش به خواننده ارائه می‌شود. سپس شخصیت‌های اصلی نمایشنامه (characters) معرفی شده و ضمن دسته‌بندی و ارائه شواهد

درون متنی، به عناصر دخیل در شخصیت‌پردازی آنان اشاره می‌شود و نمونه‌های مرتبط با شخصیت‌های نوعی (typical) و شخصیت‌های کامل (round) نیز ارائه می‌گردد.

چگونگی شخصیت‌پردازی در آثار تحلیلی زیربط، از طریق اشارات کلامی، شواهد محیطی، نوع دیالوگ‌ها و دیگر شاخص‌ها و عناصر دخیل در شخصیت‌پردازی تبیین خواهد شد. برخی از شاخص‌های شخصیت‌پردازی که در تحلیل متون زیربط به آنها استناد خواهد شد عبارتند از: چگونگی وضعیت و رفتار ظاهری شخصیت، خلق و خوی شخصیت، نظام ارزش‌های شخصیت، نوع ادبیات کلامی شخصیت، نوع تعامل گفتاری و رفتاری شخصیت با دیگر شخصیت‌های نمایش، و نوع واکنش شخصیت به پدیده‌ها و ورخدا‌های محیطی. با استفاده از روش تطبیقی، مشابهت‌ها و مفارقت‌های شخصیت‌ها وضوح می‌یابد و حد و مرز بین اشخاص نمایش تبیین خواهد شد. به‌عنوان مثال نمایشنامه‌ای مثل مرغ دریایی، درونمایه‌ای چون نابودی آرزوهای بر باد رفته‌ی انسانی را مطرح می‌کند. در تطابق با این درونمایه، شخصیت‌های نمایش نیز زوالی تدریجی را به نمایش می‌گذارند. نمایشنامه /یوانف نیز مصداق دیگری از درونمایه زوال امیدها و تکرار روزمرگی‌هاست. شخصیت‌پردازی این نمایش نیز در جهت تحقق این درونمایه عمل می‌کند.

شخصیت‌های نمایشی چخوف به دو صورت عمده خلق می‌شوند؛ به عبارت دیگر، در نمایشنامه‌های چخوف شخصیت‌پردازی به دو روش عمده صورت می‌گیرد: الف. روش مستقیم که با استفاده از تک‌گویی، گفتگو یا توصیف، مستقیماً و به تدریج بخش‌هایی از شخصیت افراد را آشکار می‌کند. ب. روش غیرمستقیم که از طرق مختلف از جمله اشارات غیرمستقیم به اشیاء، پدیده‌ها، رنگ‌ها و حتی هر حرکت و نگاهی، بخشی از ماهیت شخصیت‌ها را نشان می‌دهد. چخوف در نمایشنامه‌های خود با استفاده‌ی دقیق از تکنیک‌های شخصیت‌پردازی، شخصیت‌های نمایشی را در خدمت درونمایه آثارش به کار می‌گیرد. در نمایشنامه‌های او، هر کلام و رنگ و بوی و اشاره‌ای، ضمن ارائه و پردازش شخصیت‌های داستانی، به تعمیق و تبیین درونمایه اثر کمک می‌کند. می‌توان گفت که شخصیت‌پردازی دقیق، از ویژگی‌های اصلی آثار عمده نمایشی چخوف است و از طرق مختلف در خدمت درونمایه اثر قرار دارد و به تبیین و تعمیق مفاهیم و رویدادهای داستانی می‌انجامد.

همان‌طور که اشاره شد شخصیت‌های نمایشی با عرضه‌ی ویژگی‌های خود، خواه به‌طور مستقیم از طریق دیالوگ (گفتگوهای دوسویه) یا مونولوگ (تک‌گویی نمایشی) و خواه به‌طور

غیرمستقیم از طریق اشارات متعدد، در انتقال مفهوم و درونمایه اثر به مخاطب نقش عمده‌ای دارند. شناخت ظرائف و دقایق شخصیت‌پردازی و تأثیر بنیادین آن در تعمیق درونمایه آثار ادبی، و در بحث ما نمایشنامه‌های آنتوان چخوف، اهمیت این عامل مهم دراماتیک را بر اهل فن و مخاطبین هنردوست بیش از پیش آشکار می‌کند و از این طریق تأکیدی است بر حساسیت و ظرافت هنر شخصیت‌پردازی به‌عنوان عاملی مهم و اصلی در پرداخت‌های نمایشی. اثر حاضر اهمیت بنیادین شخصیت‌پردازی را بر نمایشنامه‌نویسان و اهل تأثیر بیش از پیش آشکار می‌کند و با ارائه و تحلیل مصادیقی از تکنیک‌های شخصیت‌پردازی در نمایشنامه‌های آنتوان چخوف، بر ضرورت استفاده‌ی فنی و هنری این تکنیک نمایشی تأکید می‌نماید.

در بیان اهداف کلی این کتاب می‌توان افزود که در بسیاری از آثار برجسته نمایشی، همانند روابط اجتماعی در جهان عینی ما، شخصیت‌ها از طریق کلام، خود را به نمایش می‌گذارند. هر کلامی بازتاب و جلوه‌ای از جهان درون شخصیت‌های داستانی است. به عبارت دیگر، هر عبارت یا اشاره‌ای، بخشی از پندار و کردار شخصیت‌ها را بر خواننده یا بیننده اثر آشکار می‌کند. از سوی دیگر در آثار موفق نمایشی و از جمله در نمایشنامه‌های چخوف درونمایه اثر با نوع شخصیت‌پردازی ارتباط تنگاتنگی دارد. این اثر می‌کوشد تا ارتباط مذکور و اهمیت آن را نشان دهد. هدف دیگر، تأکید بر اهمیت کلام یا اشاراتی است که خواه و ناخواه، دریچه‌ای به سوی شخصیت افراد به شمار می‌آید. به عبارت دیگر، آشنایی با شخصیت‌پردازی و تأثیر بنیادین آن در تعمیق درونمایه‌ی آثار نمایشی، و از جمله آثار آنتوان چخوف، اهمیت این عامل مهم نمایشی را بیش از پیش آشکار می‌کند و از این طریق بر نقش شخصیت‌پردازی به‌عنوان عاملی مهم در پرداخت‌های نمایشی تأکید می‌کند. می‌توان گفت که درک و دریافت کامل درونمایه‌ی آثار نمایشی آنتوان چخوف بدون توجه به هنر شخصیت‌پردازی این نمایشنامه‌نویس میسر نخواهد بود. این از آن روست که در جهان چخوف، تمامی حرکات و سکنات اشخاص نمایش، دریچه‌ای به سوی دنیای درونی آنهاست.

در نیل به اهداف مذکور مجموعه‌ای از نمایشنامه‌های بلند آنتوان چخوف بررسی و تحلیل خواهد شد. برخی از نمایشنامه‌هایی که از منظر شخصیت‌پردازی بررسی شده و به آنها استناد می‌شود عبارتند از: مرغ دریایی، ایوانوف، دایی وانیا، باغ آلبالو، و سه خواهر.

در انجام این اثر به منابع و متون متعدد فارسی و لاتین مراجعه شده است. متن اصلی ارجاعی درون متنی، مجموعه آثار ۷ جلدی آنتوان چخوف با ترجمه‌ی سروژ استپانیان است.